

УДК 378.147

Ольга Єременко

Сумський державний педагогічний університети імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0000-0001-9328-1726

DOI DOI 10.24139/2312-5993/2021.06/268-276

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ ФОРТЕПІАННОГО НАВЧАННЯ НА ЗАСАДАХ ІНТЕГРАТИВНОГО ПІДХОДУ

У статті з'ясовано теоретико-методичні засади інтегративного підходу в підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фортеп'янного навчання. Визначено, що інтегративний підхід у підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фортеп'янного навчання є сукупністю прийомів, процесом і результатом взаємодії його структурних складових, що виражається його теоретико-практичною підготовленістю, та сприяє розвитку всебічної особистості. Доведено, що інтегративний підхід в освітньому процесі дозволяє активізувати творчі здібності, реалізувати всі функції навчання (освітню, розвиваючу та виховну), які перебувають у постійному взаємозв'язку. Зазначено, що інтегративний підхід – це своєрідна методологічна стратегія, спрямована на об'єднання всіх ланок освітнього процесу підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фортеп'янного навчання, вихід на більш високий рівень якості.

Ключові слова: інтеграція, інтегративний підхід, музичне мистецтво, майбутні учителі музичного мистецтва, фортеп'янне навчання.

Постановка проблеми. Сучасні заклади загальної середньої освіти потребують учителів, які мають високий рівень професійних знань і вмій, творчі здібності, високу педагогічну культуру, духовне багатство, а також є самостійними. Означене зумовлює не лише необхідність суттєвого оновлення змісту освітньо-професійних програм підготовки майбутніх учителів, але й організації процесу такої підготовки в закладах вищої освіти.

Незаперечним, на наш погляд, є той факт, що для підвищення ефективності підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва необхідним є комплексний підхід у викладанні дисциплін предметної підготовки, встановлення реальних міжпредметних зв'язків. Здебільшого, міжпредметні зв'язки в таких умовах здійснюються найчастіше на інтуїтивному рівні й мають формальний характер. А відтак, переконані, що інтегративний підхід у процесі професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва є на часі.

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз наукової літератури дав змогу виокремити провідні напрями дослідження проблеми інтегративного підходу в освіті, зокрема як-от:

- методологічні засади інтеграції (С. Гончаренко, І. Козловська, Ю. Мальований);
- інтеграція змісту професійної освіти (Р. Гуревич, Я. Собко);

- інтеграційні процеси у професійно-технічних закладах освіти (Д. Коломієць);
- взаємозв'язок інтеграції та диференціації (В. Моргун);
- інтеграція у ступеневій освіті (Ю. Жидецький);
- використання інтегративних методів для формування цілісної системи знань (О. Джулик);
- інтеграція загальнотехнічних і гуманітарних знань (Л. Сліпчишин);
- інтегративно-диференційований підхід до структурування змісту знань (Л. Дольнікова).

Різні аспекти здійснення освітнього процесу в закладах вищої мистецької освіти на засадах інтегративного підходу вивчали такі вітчизняні вчені, як Н. Гуральник, Н. Згурська, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Рудницька, О. Щолокова та ін.

Водночас, незважаючи на підвищений інтерес до проблеми впровадження інтегративного підходу в підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва, узагальненого дослідження з цього питання досі не проведено.

Таким чином, **метою даної статті** є з'ясування теоретико-методичних засад інтегративного підходу в підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фортепіанного навчання.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використано низку взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих методів дослідження, як-от: аналіз, зіставлення, узагальнення, систематизація філософських, психолого-педагогічних наукових праць зарубіжних і вітчизняних учених із порушеної проблеми з метою визначення сутності основоположних понять дослідження та визначення провідних основ підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва на засадах інтегративного підходу; ретроспективний аналіз, порівняння й узагальнення, вивчення й узагальнення досвіду роботи, аналіз документів (праксиметричні) – задля здійснення теоретичного аналізу проблеми дослідження.

Виклад основного матеріалу. Система підготовки вчителя музичного мистецтва, що існує нині, склалася під впливом консерваторських класів, де метою навчання є вузькоспеціальна підготовка студента до діяльності як викладача у спеціальних музичних закладах освіти, так і виконавця, концертмейстера або соліста.

Водночас метою музично-педагогічного факультету є підготовка вчителя загальноосвітньої школи, для якого наявність педагогічних і спеціальних здібностей, зокрема таких як музичність, артистичність, креативність, володіння інструментом, диригентською технікою та ін., є

основою формування професійної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва.

У нашому дослідженні професійну компетентність майбутнього вчителя музичного мистецтва розуміємо як діалектичну єдність професійних і особистісних характеристик, які уможливають успішне здійснення професійної музично-педагогічної діяльності відповідно до її цілей.

У контексті даної наукової розвідки зауважимо, що професійна компетентність майбутнього вчителя музичного мистецтва полягає в інтегративній єдності педагогічних і спеціально-музичних знань і вмінь та визначається такими критеріями, як:

- уміння визначати цілі й завдання педагогічної діяльності,
- здатність здійснювати оптимальний вибір ефективних форм, методів і засобів досягнення поставленої мети,
- уміння контролювати та оцінювати власні педагогічні дії,
- музично-виконавські та музично-аналітичні вміння, музично-теоретичні знання.

Наголосимо також, що професійна діяльність учителя музичного мистецтва складається із сукупності складових і включає педагогічну, хормейстерську, музикознавчу, виконавську, концертмейстерську, вокальну, лекторську та інші види діяльності. А відтак, кожному з названих видів діяльності відповідає певний комплекс знань і вмінь.

Вважаємо за доцільне зазначити, що складність і унікальність означеної професії вимагає тісного взаємозв'язку елементів, які входять до поняття «вчитель» і поняття «музикант», причому зауважимо, що кожне поняття є багатогранним. У такому контексті професію «вчитель музичного мистецтва» потрактуємо як комплекс взаємопов'язаних загальнопедагогічних і спеціальних (музичних) знань, вмінь і здібностей, при чому такий взаємозв'язок діє лише за умови педагогічної спрямованості особистості.

На підставі спостережень та аналізу наукових джерел із досліджуваної проблеми можемо стверджувати, що маючи достатній обсяг теоретичних знань, молодий учитель музичного мистецтва, достатньо часто не має навичок застосування означених знань у практичній життєдіяльності. У зв'язку з цим багато авторитетних педагогів-музикантів (Л. Арчажнікова, Е. Абдулін, А. Базиков, Г. Ципін та ін.) зазначають, що в підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва досі збереглося ставлення до викладання виконавчих дисциплін предметної підготовки (клас основного музичного інструменту, диригування, клас сольного співу

та ін.) як до деякої автономної області, що часто розглядається у відриві від загальних професійних завдань.

Вихід із такої ситуації бачиться у створенні такої системи професійної підготовки, яка б забезпечувала становлення компетентного, самостійного, затребуваного на ринку праці педагога-професіонала. Основною умовою цього процесу є професійно-педагогічна спрямованість викладання дисциплін, інтеграція педагогіки та музичного мистецтва.

На важливість інтеграції змісту освіти останнім часом у науковій педагогічній літературі звертається особлива увага. При цьому інтеграція розглядається не просто як певне чергове нововведення: вона виступає як об'єктивно необхідний початок організації реального педагогічного процесу. При цьому така інтеграція дозволяє вирішити багато проблем, пов'язаних, до прикладу, з багатопредметністю, збільшенням обсягу інформації та ін.

Незаперечним є той факт, що не будь-яке об'єднання навчальних предметів чи їх складових, і навіть галузей знання в межах однієї дисципліни, власне, є інтеграцією. Наголосимо, що необхідною умовою інтеграції є наявність основної ідеї, реалізація якої здатна забезпечити цілісність навчального курсу.

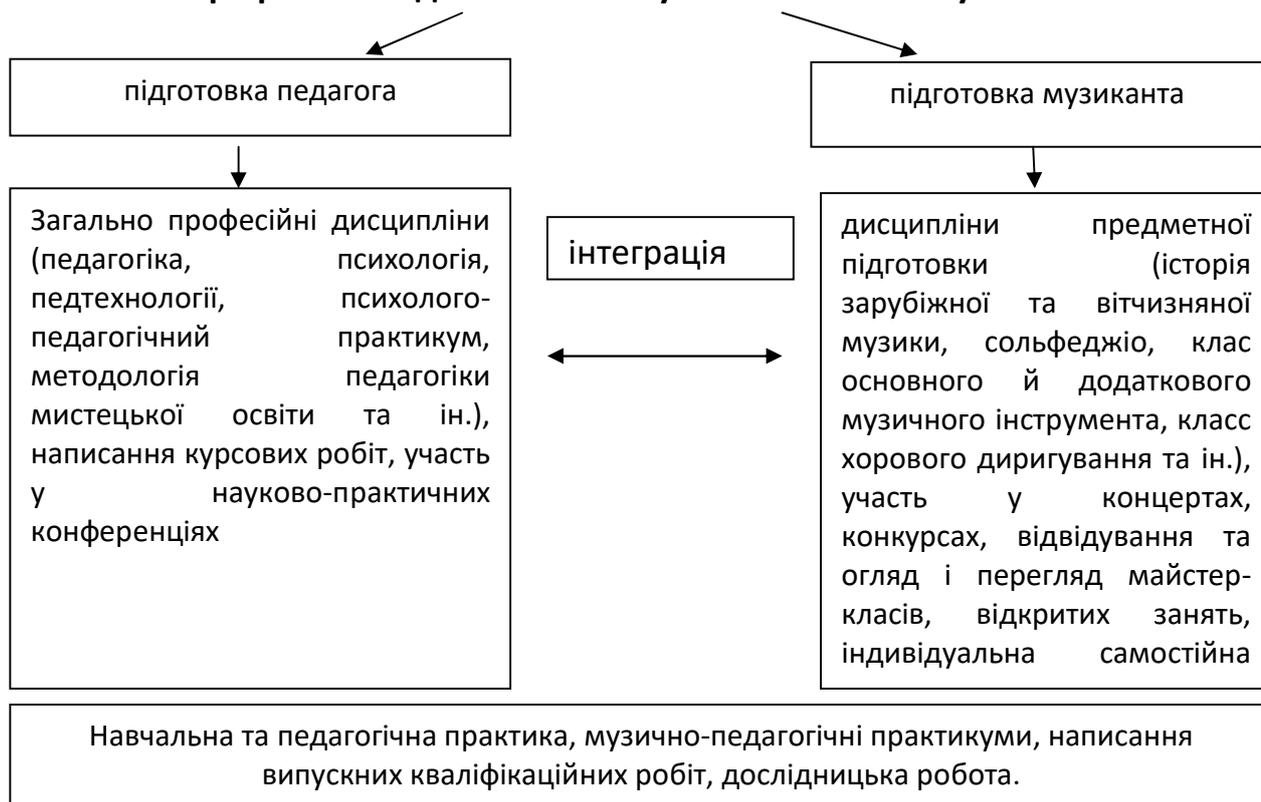
У результаті аналізу існуючих наукових розвідок можемо зазначити, що інтеграція є складним структурним педагогічним процесом, який виходить із необхідності:

- навчити студентів розглядати будь-які явища з різних позицій;
- розвинути в них уміння застосовувати знання з різних галузей під час вирішення конкретного творчого завдання;
- сформувані в майбутніх учителів уміння й навички самостійно проводити дослідження.

Переконані, що реалізація на практиці у процесі професійної підготовки принципу інтеграції може сприяти: по-перше, забезпеченню самовизначення й самореалізації спеціаліста в різних сферах професійної та суміжних з нею видів діяльності; по-друге, розвитку системного мислення; по-третє, створенню умов для цілісного розвитку особистості; по-четверте, встановленню тісніших зв'язків навчання з практичною діяльністю.

Визначення ролі й місця кожної музично-виконавської навчальної дисципліни в підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва з урахуванням кваліфікаційної характеристики й навчальної програми передбачає визначення характеру та обсягу знань і вмінь, які мають бути засвоєні студентом під час вивчення дисципліни (Карташова, 2015).

Професійна підготовка майбутнього вчителя музики

Переконані, що у професійній діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва музична й педагогічна складові представлені нерозривно (вчитель та музикант), тому і процес навчання студентів необхідно будувати на основі інтеграції цих складових. Для того, щоб підготувати майбутнього фахівця до професійної діяльності, необхідно змодельювати такі умови навчання, які були б адекватні тим реальним умовам, у яких він проявлятиме себе як професіонал.

Модернізація системи освіти вимагає від сучасного педагога нових технологій і форм навчання. А відтак, вважаємо, що інтегративний підхід цілком відповідає вимогам часу, щоб професійно та всебічно розвивати студентів. Усе це впливає на самовдосконалення професійної освіти, та вчителів музичного мистецтва в тому числі, на потребу в їхній професійній підготовці, з творчим підходом до справи, з використанням нових технологій у своїх матеріалах. Звідси професіоналізм майбутніх учителів музичного мистецтва полягає в їхній постійній самоосвіті, вільному володінні теоретичними вміннями й навичками, оскільки музика відрізняється тим, що в ній наявна емоційність, художні образи, звукові висловлювання, що дає можливість об'єднання їх у цілісну картину сприйняття.

Вітчизняна дослідниця Ж. Карташова стверджує, що інтегративний підхід у навчанні впливає на формування сучасного типу мислення. Його основними характеристиками є: глибина (інтегративні зв'язки уможливають

глибше проникнення у властивість явища, об'єкта, процесу); гнучкість (здатність до рухомості, зміни принципів розв'язання проблем); стійкість (свідомий, а не механічний пізнавальний процес, і як результат – формування фундаментальних знань); усвідомленість (можливість розуміти, узгоджувати нові знання з іншими, вже відомими) (Карташова, 2015).

З метою оптимізації процесу підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва з урахуванням викладених вище особливостей, на думку вченої, варто розробити такі методичні засади здійснення інтеграції музично-виконавських дисциплін:

- корекція навчальних планів і програм з урахуванням можливостей новітніх методик у галузі музичного мистецтва;
- оновлення змісту освітньо-професійних програм з урахуванням вимог сьогодення;
- орієнтування на музично-виконавські види діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва (ілюстрація музичних творів, акомпанування солістам-вокалістам, солістам-інструменталістам, вокально-хоровим і хореографічним колективам);
- урахування індивідуальних особливостей, здібностей і запитів студентів;
- фундаменталізація змісту музично-виконавських знань, умінь і навичок як основи перспективного розвитку виконавських можливостей майбутнього вчителя музики;
- розроблення методичного забезпечення для інтеграції музично-виконавських знань, умінь і навичок студентів у процесі фахової підготовки в закладі вищої освіти (Карташова, 2015, с. 82).

Інтеграція професійних знань, навичок і вмінь майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі підготовки забезпечує їх варіативність, завдяки чому під час навчання є можливість урахування реального рівня творчих та інтелектуальних здібностей, а також пізнавальних інтересів студентів. З'ясування ролі й місця кожної навчальної дисципліни в освіті майбутніх учителів музичного мистецтва, ураховуючи кваліфікацію та навчальну програму, полягає у визначенні характеру й обсягу знань, умінь і навичок, які студент має набути у процесі вивчення означеної дисципліни.

Як вважають Т. Бешапошнікова та С. Школьник, нині система освіти зорієнтована на продуктивно розвивальний інтегрований підхід, який передбачає таке поєднання навчальних предметів, за якого відбувається складна внутрішня взаємодія та взаємопроникнення наукових знань. Однією з основних функцій інтегрованого підходу до освітнього процесу

педагогів-музикантів є формування загальної системи знань про музичне мистецтво (Бесшапошнікова, Школьник, 2015, с. 22).

Незаперечним є те, що в результаті традиційного розподілу навчальних предметів студенти отримують певні знання, але вони не відрізняються від тієї системності знань, понять і навичок, які можна отримати під час застосування інтегрованих форм навчання.

Без сумніву, інтеграція є процесом створення єдиного, нерозривного цілого, базується на основі поєднання в єдине ціле елементів різних навчальних предметів та потребує координації, узгодження навчальних програм споріднених дисциплін, ретельної розробки предметного взаємозв'язку.

Зауважимо, що інтегративний підхід у процесі фортепіанного навчання має змогу реалізовуватись у різних формах організації навчальної діяльності, як-от:

- 1) традиційних курсах навчальних дисциплін, які прагнуть до міжпредметних зв'язків;
- 2) комплексних курсах навчальних дисциплін;
- 3) інтегрованих, синтетичних курсах.

Т. Бесшапошнікова та С. Школьник наголошують, що прагнення до міжпредметних зв'язків у традиційних курсах проявляється в тенденції взаємодії дисциплін, перегляду їх змісту, мети й завдань. Комплексні курси навчання, у свою чергу, є поєднанням елементів різних дисциплін на основі певної цілісності за збереження сутнісної своєрідності складових елементів. А синтетичні, інтегровані курси навчання є результатом формування нового, синтетичного предмета. Означені курси, як засіб організації освітнього процесу, є складником теорії та практики міжпредметних зв'язків. Вони не відміняють традиційно-предметних, а співіснують та взаємодіють із ними, відображаючи єдність процесів інтеграції та диференціації (Бесшапошнікова, Школьник, 2015).

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Здійснення принципу інтеграції у процесі фортепіанного навчання майбутніх учителів музичного мистецтва, на наш погляд, сприятиме забезпеченню самовизначення та самореалізації фахівця в різних сферах професійної та суміжної з нею діяльності, розвитку системного мислення професіонала, що дозволяє схоплювати явища в усіх їх взаємозв'язках, забезпеченню цілісного розвитку особистості, встановленню більш тісних зв'язків навчання із практичною діяльністю.

Інтегративний підхід у процесі фортепіанного навчання майбутніх учителів музичного мистецтва є сукупністю прийомів, процесом і результатом взаємодії його структурних складових, що виражається його теоретико-практичною підготовленістю, та сприяє розвитку всебічної особистості. Інтегративний підхід в освітньому процесі дозволяє активізувати творчі здібності, реалізувати всі функції навчання (освітню, розвиваючу та виховну), які перебувають у постійному взаємозв'язку.

Інтегративний підхід у фортепіанному навчанні майбутніх учителів музичного мистецтва забезпечить ефективність матеріалу, що подається. Результатами інтегративного підходу можуть стати:

- систематизація знань;
- комплексне застосування знань і вмінь;
- посилення пізнавальної активності студентів;
- досягнення поставленої мети, результативності.

Інтегративний підхід – це своєрідна методологічна стратегія, спрямована на об'єднання всіх ланок освітнього процесу, вихід на більш високий рівень якості.

На подальше вивчення заслуговують питання розроблення педагогічних умов підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва на засадах інтегративного підходу.

ЛІТЕРАТУРА

- Карташова, Ж. (2015). Обґрунтування методики фахової підготовки майбутнього вчителя музики у процесі інтеграції музично-виконавських дисциплін. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 14, 78-86. (Kartashova, Zh. (2015). The methods objectivation of future music teacher special preparation under the instrumental performance disciplines integration. *Current issues of the humanities*, 14, 78-86).
- Бешапошникова, Т. В., Школьник, С. Я. (2015). Реалізація інтегрованого підходу до підготовки вчителів музичного мистецтва. *Проблеми та перспективи розвитку освіти* (м. Київ, 17-18 квітня 2015 р.), сс. 21-24 (Besshaposhnikova, TV, Shkolnik, S. Ya. (2015). Implementation of an integrated approach to the training of music teachers. *Problems and prospects of education development* (Kyiv, April 17-18, 2015), p. 21-24).

РЕЗЮМЕ

Еременко Ольга. Подготовка будущих учителей музыкального искусства в процессе фортепианного обучения на основе интегративного подхода.

В статье выяснены теоретико-методические основы интегративного подхода в подготовке будущих учителей музыкального искусства в процессе фортепианного обучения. Установлено, что интегративный подход в подготовке будущих учителей музыкального искусства в процессе фортепианного обучения является совокупностью приемов, процессом и результатом взаимодействия его структурных составляющих, что выражается его теоретико-практической подготовленностью, и способствует развитию всесторонней личности. Доказано, что интегративный подход в образовательном процессе позволяет

активизировать творческие способности, реализовать все находящиеся в постоянной взаимосвязи функции обучения (образовательную, развивающую и воспитательную). Интегративный подход – это своеобразная методологическая стратегия, направленная на объединение всех звеньев образовательного процесса подготовки будущих учителей музыкального искусства в процессе фортепианного обучения, выход на более высокий уровень качества.

Ключевые слова: интеграция, интегративный подход, музыкальное искусство, будущие учителя музыкального искусства, фортепианное обучение.

SUMMARY

Yeremenko Olha. Training of future teachers of music art in the process of piano learning on the basis of an integrative approach.

The article clarifies the theoretical and methodological principles of an integrative approach in the training of music future teachers in the process of piano learning. It is determined that the integrative approach in the training of music future teachers in the process of piano learning is a set of techniques, process and result of interaction of its structural components, which is expressed by its theoretical and practical training, and promotes the development of comprehensive personality. It is proved that the integrative approach in the educational process allows to activate creative abilities, to realize all functions of training (educational, developing and educational) which are in constant interrelation.

Methodical bases of realization of integration of musical-performing disciplines are developed: correction of curricula and programs taking into account possibilities of the newest techniques in the field of musical art; updating the content of educational and professional programs taking into account the requirements of today; orientation on musical-performing types of activity of the future teacher of musical art (illustration of musical works, accompaniment to soloists-vocalists, soloists-instrumentalists, vocal-choral and choreographic collectives); taking into account individual features, abilities and requests of students; fundamentalization of the content of musical-performing knowledge, skills and abilities as the basis of perspective development of performing abilities of the future music teacher; development of methodological support for the integration of musical and performance knowledge, skills and abilities of students in the process of professional training in higher education.

Forms of organization of educational activity in which the integrative approach in the course of piano training is realized are offered, such as:

- 1) traditional courses of disciplines that seek interdisciplinary links;*
- 2) comprehensive courses of academic disciplines;*
- 3) integrated, synthetic courses*

It is noted that the integrative approach is a kind of methodological strategy aimed at uniting all parts of the educational process of training future music teachers in the process of piano learning, reaching a higher level of quality.

It is determined that the integrative approach in piano teaching of music future teachers will ensure the effectiveness of the submitted material. The results of an integrative approach can be: systematization of knowledge; comprehensive application of knowledge and skills; strengthening the cognitive activity of students; achievement of the set goal, efficiency.

Key words: integration, integrative approach, musical art, future teachers of musical art, piano training.